

Medya Özgürlüğü

Darboğazda

Yargı tacizi, idari sansür ve

yaklaşan casusluk yasası tehdidi

ULUSLARARASI MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ HEYETİ
TÜRKİYE ORTAK ZİYARETİ

(12 - 15 KASIM 2024)

MİSYON RAPORU

Medya Özgürlüğü Darboğazda

Yargı tacizi, idari sansür ve yaklaşan casusluk yasası tehdidi

ULUSLARARASI MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ HEYETİ TÜRKİYE ORTAK ZİYARETİ
(12 - 15 Kasım 2024)

Yayınlayan: Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)
Spiegelgasse 2/29, 1010 Viyana, Avusturya
+ 43 1 5129011 | info@ipi.media | ipi.media

Bu rapor, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından Türkiye'deki basın özgürlüğü misyonuna katılan ortak kuruluşların katkılarıyla hazırlanmıştır. Misyon üyeleri arasında şunlar yer almaktadır:

- » Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)
- » Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ)
- » Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF)
- » Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF)

Editör: IPI

Katkıda bulunanlar: CPJ, ECPMF, RSF

Tasarım ve Düzen: Ana Dokučević

Çeviri: Gürkan Özturan

International
Press
Institute

MEDIA FREEDOM
RAPID RESPONSE

Bu IPI raporu aynı zamanda AB Üye Devletleri ve Aday Ülkelerdeki basın ve medya özgürlüğü ihlallerini izleyen, takip eden ve bunlara müdahale eden Medya Özgürlüğü Acil Müdahale (MFRR) ile birlikte hazırlanmıştır. MFRR, gazetecileri ve medya çalışanlarını korumak için yasal ve pratik destek, kamu savunuculuğu ve bilgi sağlamaktadır. Proje, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF) öncülüğünde ARTICLE 19 Europe, Avrupa Gazeteciler Federasyonu (EFJ), Free Press Unlimited (FPU), Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa (OBCT)'dan oluşan bir konsorsiyum tarafından organize edilmektedir. Proje Avrupa Komisyonu tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir.

İsveç
Sverige

İçindekiler

Giriş 4

Heyetimiz 4

2024'teki önemli gelişmelere genel bakış 6

Temel Konular 8

“Etki ajanlığı” tasarısı 8

Basın ve Medya Özgürlüğü İhlalleri 10

Gazetecilere yönelik yargı zulmü ve yasal tehditler 11

Mahkumiyet Olmaksızın Cezalandırma:
Gazetecilere Yönelik Adli Taciz 11

Çevrimiçi sansür 13

Yayın Düzenleyicisi:
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 14

Özet ve Sonuçlar 16

Giriş

Uluslararası Medya Özgürlüğü Heyeti

Dört uluslararası medya özgürlüğü ve gazetecilik örgütünden oluşan bir heyet, 12 ila 15 Kasım 2024 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen uluslararası bir misyona katıldı. Heyetin ziyareti, son derece tartışmalı "etki ajanlığı" yasa tasarısının mecliste görüşüldüğü dönemde yapıldı. Bu yasa tasarısı, kabul edilmesi halinde, gazetecileri yargılamak için kullanılan suçların kapsamını "yabancı bir devletle uyum içinde çalışmayı" da kapsayacak şekilde önemli ölçüde genişletme ihtimaline sahipti.

Heyet, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından bir araya getirildi ve Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECMPF) ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) temsilcilerinin katılımıyla oluşturuldu.

Heyet, aşağıdaki kurum ve paydaşlarla görüşmeler yaptı:

- » Anayasa Mahkemesi (AYM)
- » Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)
- » Türkiye'deki yabancı diplomatik misyonlar
- » Aşağıdaki siyasi partilerin milletvekilleri ve temsilcileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM), Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA), ve Emek Partisi (EMEP)
- » Gazeteciler Cemiyeti, Ankara ve gazetecilik camiasının üyeleri.

Aşağıdaki kurumlara iletilen görüşme talepleriye yanıtız bırakıldı:

- » Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı
- » Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı: Fahrettin Altun
- » Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Başkanı: Ebubekir Şahin
- » TBMM Dijital Platformlar Komisyonu Başkanı: Hüseyin Yayman
- » TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı: Derya Yanık

Avrupa Birliđi Türkiye Delegasyonu ve Ankara'daki yabancı diplomatik misyonlar ile toplantılar düzenlendi. Misyon, Ankara'da düzenlenen bir basın toplantısıyla sona erdi.

Bu, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından Türkiye'de Eylül 2019, Ekim 2020, Ekim 2021, Ekim 2022 ve Ekim 2023 tarihlerinde düzenlenen uluslararası medya özgürlüğü heyet ziyaretlerinin altıncısıydı.

2024'te yaşanan önemli gelişmeler

Anayasa Mahkemesi (AYM), Şubat 2024'te aralarında Birgün, Diken, Duvar, Artı Gerçek'in de bulunduğu haber sitelerinde yayınlanan 500'den fazla içeriğe erişimin engellenmesinin hak ihlali olduğuna **karar verdi**. AYM, çevrimiçi içeriğin engellenmesine olanak tanıyan bir yasa hükmü hakkında ise "kolektif hak ihlali" kararı verdi. Mahkeme, 2014 ila 2023 yıllarında ceza hakimlikleri tarafından verilen haber içeriklerine erişimin engellenmesi kararlarına karşı çok sayıda haber kuruluşundan gelen 502 bireysel başvuruyu inceledikten sonra bu karara vardı. Mahkeme, ifade özgürlüğü ve etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine hükmetti.

Mart 2024'te Anayasa Mahkemesi (AYM), insan hakları savunucusu ve yazar Nurcan Kaya'ya uygulanan seyahat yasağının anayasal ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğine karar verdi. Bu karar, mahkemenin seyahat yasağı şeklinde uygulanan **adli kontrol şartı uygulamasını** doğrudan ifade özgürlüğü ihlali ile ilişkilendiren ilk kararı. Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA) Hukuk Birimi tarafından elde edilen bu dönüm noktası niteliğindeki karar, yüzlerce gazetecinin ceza soruşturmaları kapsamında adli kontrol mekanizması olarak uygulanan haksız uluslararası seyahat yasakları için çözüm aramasının önünü açacak. Türkiye'de gazetecilere karşı yürütülen soruşturmaların çoğunda tutuklama yerine yurtdışı çıkış yasağı uygulandığı görülmekte.

Kahramanmaraş'ta 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerden iki gün sonra Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), X'e (eski adıyla Twitter) erişimi kısıtladı. Bu durum, kullanıcıların mecraya yaklaşık 10 saat boyunca erişememesine yol açarak arama kurtarma çalışmaları ve yardım talepleri için iletişim kurma gibi kritik işlevleri etkiledi. **Prof. Dr. Yaman Akdeniz** BTK'dan konuya ilişkin bilgi istedi ancak tatmin edici olmayan yanıtlar alınca **yasal yollara** başvurdu. Mart 2024'te mahkeme, BTK'nın verdiği yanıtların yasalara uygun olmadığını belirterek Akdeniz'in lehine karar verdi ve idari işlemin iptaline hükmetti.

Ağustos 2024'te AYM, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde "manipülasyon ve dezenformasyonla mücadele" amacıyla kurulan Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Başkanlığı'na ilişkin 2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ni "basın ve ifade özgürlüğüne müdahale ettiği" gerekçesiyle **iptal etti**.

AYM Ekim ayında, Basın İlan Kurumu (BİK) tarafından aralarında **Evrensel gazetesinin** de bulunduğu çok sayıda medya kuruluşuna verilen reklam durdurma cezalarına ilişkin bireysel başvuruları karara bağladı. Mahkeme kararında, BİK tarafından verilen reklam yasağı cezalarının basın ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmederek, davaları yeniden görülmek üzere alt mahkemelere geri gönderdi.

Ekim ayında, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un 9. maddesi resmen yürürlükten kaldırıldı. Bu kanun, internet erişim kısıtlamalarına ilişkin mevzuatın temel taşıını oluşturuyordu. **Madde 9**, kişisel hakların ihlal edildiği durumlarda erişimin engellenmesine ilişkin prosedürün ana hatlarını çiziyordu. İfade özgürlüğüne müdahalesi nedeniyle bu madde AYM'ye sık sık başvuru konusu oldu ve **Mahkeme'nin** maddenin yorumlanmasına ilişkin kapsamlı bir içtihat geliştirmesini sağladı. Ancak, ifade özgürlüğünün hem uygulamada hem de kanunun kendi içinde yeterince korunmaması nedeniyle, Mahkeme içtihadını değiştirdi. Pilot karar usulü ile ihlalin kanunun kendisinden kaynaklandığına hükmetti ve değişikliğe karar verdi.

Ekim 2024'te, Türkiye'nin yayın düzenleyicisi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) bağımsız radyo istasyonu **Açık Radyo'nun** karasal yayın lisansını resmen **iptal etti**. Bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir medya kuruluşu olan ve 1995 yılında kurulan Açık Radyo, uzun zamandır Türkiye'de ifade özgürlüğünün önemli bir kaynağıydı. IPI, 66 basın ve ifade özgürlüğü grubu, medya kuruluşu ve STK ile birlikte, RTÜK'ü medya çoğulculuğunu ve ifade özgürlüğünü koruma görevini yerine getirmeye, Açık Radyo'nun yayın lisansını iptal etme kararını derhal geri çekmeye ve Açık Radyo gibi eleştirel ve bağımsız yayın organlarını sansürlemeye son vermeye **çağırıldı**.

RTÜK, 2024 yılında altı uyarı, dört katalog yayından kaldırma, beş program durdurma, beş geçici yayın durdurma ve yedi lisans iptali cezası verdi. RTÜK'e ana muhalefet partisi CHP kontenjanından seçilen **İlhan Taşçı'nın** raporuna göre RTÜK, hükümeti eleştiren içerikler yayınlayan kanallara, hükümet yanlısı yayınlara uygulanan cezalardan on kat daha fazla ceza uyguladı. RTÜK ayrıca 2024 yılında 78 içeriğin internetten kaldırılmasına veya erişiminin engellenmesine karar verdi.

Temel Konular

“Etki ajanlığı” tasarısı

Mayıs 2024'te hükümet yanlısı [Yeni Şafak gazetesi](#) tarafından sızdırılan ve daha sonra [ANKA](#) haber ajansı tarafından haberleştirilen “[etki ajanlığı](#)” yasa tasarısı kamuoyunun dikkatini çekti. İlk taslakta “yabancı bir devlet veya kuruluşun stratejik çıkarları veya talimatları doğrultusunda, Türkiye yurttaşları veya ülkede faaliyet gösteren kuruluşlar, veya Türkiye’de bulunan yabancılar hakkında, devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine araştırma yapan veya yaptıranlara hapis cezası verilmesi” öngörülüyordu.

[Ankara Barosu](#), başta basın özgürlüğü olmak üzere anayasal haklara yönelik önemli tehditleri gerekçe göstererek taslağa açıkça karşı çıktı. Bu ve diğer eleştirilerin bir sonucu olarak, taslağın 9. Yargı Paketi ile resmi olarak yayınlanmadan önce revize edileceği bildirildi.

18 Ekim’de “etki ajanlığı” yasa tasarısı, casusluk yasasının değiştirilmiş bir versiyonu olarak [Meclis’e yeniden sunuldu](#) ve yabancı çıkarlarla uyumlu olarak işlendiği düşünülen suçlar için yeni cezalar belirlendi. Muhalefet üyelerinin muhalefetin bastırılabilirliğine dair endişelerini dile getirmelerine rağmen tasarı 23 Ekim’de [Adalet Komisyonu](#) tarafından onaylandı ve ardından incelenmek üzere Genel Kurul’a sevk edildi.

Ertesi gün 80’den fazla yerel STK [ortak bir bildiri](#) yayınlarak tasarının geri çekilmesini talep etti ve tasarının sivil topluma yönelik bir tehdit oluşturduğu uyarısında bulundu. Kasım ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ([AKPM](#)) gözlemcisi, tasarıyı sivil toplum faaliyetlerini kriminalize etme potansiyeli nedeniyle eleştirerek, kabul edilmesinin insan hakları ihlallerini belgeleme çabalarının yanı sıra yabancı medya kuruluşlarına bağlı veya yabancı fon alan gazetecilerin çalışmalarını da engelleyebileceğini vurguladı.

14 Kasım’da Türkiye hükümeti, içeriğinin gözden geçirilmesi için tüm siyasi partilere danışma sözü vererek tasarının ilerlemesini durdurdu. O tarihlerde IPI, ortak kuruluşları CPJ, ECPMF ve RSF ile birlikte, hükümeti casusluk yasa tasarısını geri çekmeye çağırarak ortak bir [bildiri](#) yayınladı.

Etki ajanlığı yasa tasarısı, casusluk yasasında değişiklikler getirerek, yabancı devletler ya da örgütlerle birlikte ya da onların yönlendirmesiyle hareket edildiğinde devletin siyasi çıkarlarına zarar vermek gibi yeni bir suç yaratacak.

Mahkeme, suçun aynı zamanda devletin çıkarlarına karşı işlendiğine ve yabancı bir devlet ya da örgüt tarafından yönlendirildiğine ya da bunlarla uyum içinde olduğuna karar verirse, suç ağırlaştırıcı bir faktör olacak. Bu durumda verilecek ceza üç ila yedi yıl artırılabilecek.

Kullanılan terimlerin muğlak tanımı, neyin bu yasa kapsamına girip girmeyeceğinin sınırlarını görmeyi imkansız hale getiriyor. “Devletin çıkarlarına aykırı hareket etmek” ve “yabancı devletlerle uyum içinde hareket etmek ya da yabancı devletler tarafından yönlendirilmek” son derece muğlak ifadeler ve mahkemelerin yorumlamasına çok fazla alan açıyor. Yargı bağımsızlığı eksikliği ile daha da kötüleşen bu yasa tasarısı, mahkemelerin yasayı keyfi bir şekilde hükümeti eleştirenlere karşı kullanmasına olanak sağlayabilir.

Dahası, ağırlaştırıcı faktörün uygulanabileceği suç türünün bir sınırı yok. Gazeteciler, gazetecilik faaliyetleri nedeniyle her gün hakaret, aşağılama, dezenformasyon, mali suçlar veya terörizm dahil olmak üzere bir dizi farklı ceza kanunu kapsamında yargılanıyor. Her durumda, hakim suçu yabancı bir devletin çıkarları doğrultusunda işlendiğini düşünmesi halinde, bu durum cezada ağırlaştırıcı bir faktör olarak uygulanacak.

Tasarı dünyada yaygın olarak medya, insan hakları grupları ve akademisyenler de dahil olmak üzere sivil toplumun yabancı finansmanı konusunda şeffaflığı artırma çabası argümanı ile sunuldu. Ayrıca Gürcistan’ın 2024 yazında kabul ettiği “yabancı ajanlar yasası” ile de karşılaştırıldı. Ancak bu karşılaştırmalar Türkiye’nin önerdiği mevzuatın ciddiyetini yansıtmakta yetersiz kalıyor.

Gürcistan yasaları, fonların şeffaflığı konusunda STK'lara idari yükler ve kısıtlamaların yanı sıra hükümeti eleştirenleri sindirmek için keyfi uygulanabilecek kurallar getiriyor. Gürcistan yasalarına göre, kurallara uymamanın en ağır cezası kuruluşun kapatılması.

Buna karşılık, Türkiye’nin “etki ajanlığı” yasa tasarısı, yabancı çıkarlar doğrultusunda hareket ettiği düşünülen kişilerin adli kovuşturmalarda etkin bir şekilde casus muamelesi görmesine olanak tanıyor.

Heyet, hangi gazetecilerin etki ajanı olarak damgalanma riski altında olabileceğini ve yabancı çıkarlarla “uyum” içinde olduğunu göstermek için hangi kanıtların geçerli kabul edilebileceğini değerlendirdi. Yurtdışından hibe ve diğer şekillerde mali destek alan medya için çalışan gazeteciler mi? Yabancı medya için çalışan ya da haberleri yabancı medya tarafından yayınlanan gazeteciler mi? Yoksa haber yapmak, yabancı konferanslara katılmak üzere yurtdışına gönderilen ya da uluslararası örgütlere üye olan gazeteciler mi?

Peki hangi tür gazetecilik devletin çıkarlarına aykırı sayılabilir? Kamu yararına olan devlet sırlarını ortaya çıkaran gazetecilik mi? Yolsuzluğu, gücün kötüye kullanımını ve devlet adına işlenen suçları ortaya çıkaran gazetecilik mi? Hükümetin politikalarını, uygulamalarını veya farklı topluluklar üzerindeki etkilerini ya da kamu maliyesini yönetme veya kamu güvenliğini sağlama konusundaki sicilini sorgulayan gazetecilik mi?

Açıkça tanımlanmayan bu yasa, Türkiye’deki gazeteci camiasında derin bir ürperti yaratacak.

Misyon, tasarıda kabul edilebilir tek değişikliğin, yabancı devletler ya da örgütlerle birlikte ya da onların yönlendirmesiyle hareket etme ifadesinin “yabancı bir istihbarat teşkilatı adına hareket etme” ifadesiyle değiştirilmesi olacağına inanıyor. Daha azı, yasanın hükümeti eleştirenleri keyfi olarak hedef almak için kullanılmasına yol açabilir.

Basın ve Medya Özgürlüğü İhlalleri

Mapping Media Freedom izleme mecrasında 11 Kasım 2023'ten bu yana Türkiye, 297 gazeteci veya medya kuruluşunu hedef alan **141 medya özgürlüğü ihlali** kaydetti. Bu, 223 ihlal vakasıyla 2023 seçimleri sonrası gazeteciler için daha sakin bir dönemi yansıtan geçtiğimiz yıla göre önemli bir düşüş. Bununla birlikte, uyarıların ısrarla yüksek hacimde olması, Türkiye'de medya özgürlüğünün yoğun tehdit altında olmaya devam ettiğini gösteriyor.

Türkiye'de tüm ihlallerin yüzde 62'sini hukuki davalar oluştururken, bunu sözlü saldırılar (yüzde 20), gazetecilik faaliyetlerinin engellenmesi (yüzde 17), fiziksel saldırılar (yüzde 12) ve mülke saldırılar (yüzde 9) takip etti.

Tüm olayların neredeyse üçte biri (yüzde 34) tutuklama, gözaltı veya hapis cezasını içeriyor ve yasal davaların ciddiyeti önemli bir sorun olmaya devam ediyor. İhlallerin yüzde 16'sında (22 ihlal vakası) gazeteciler mahkum edildi. Benzer sayıda sözlü tehdit de söz konusu.

Yargı yoluyla taciz, vakaların yüzde 43'ü ile ihlallerin en sık kaynağı olurken, bunu polis ve güvenlik görevlileri tarafından uygulanan şiddet (yüzde 23) takip etti. Türkiye'de özel şahıslar (ki Avrupa genelinde ihlallerin en büyük kaynağı) vakaların sadece yüzde 11'ini oluşturdu. Hükümet ve kamu görevlileri ihlallerin yüzde 7'sinin kaynağını oluşturdu. Medya düzenleyicisi RTÜK ise, beş ihlalin kaynağı oldu. Bunlar arasında çok sayıda yayıncıya verilen para cezaları, İstanbul'daki terör saldırısı sırasında uygulanan yayın yasağı ve Açık Radyo'nun kapatılması da yer aldı.

Yargının ihlallerin kaynağı olmasıyla uyumlu olarak, ihlallerin yüzde 48'i adliyede, yüzde 11'i internette, yüzde 9'u gösteriler sırasında ve yüzde 6'sı da kamusal alanlarda yaşandı.

IPI'nin izlemesine göre, 2024 yılı sonunda Türkiye'de 18 gazeteci hapisteydi. Kesin rakamlar izleme kuruluşuna göre değişmekle birlikte, siyasi operasyonlar sonucunda gazetecilerin tutuklanmasının medyayı baskı altında tutmak veya siyasi gerilimi tırmandırmak için kullanışlı bir araç olarak işlev görebileceği açık. Öte yandan, birçok gazeteci keyfi yargılamaların bir parçası olarak aylarca veya yıllarca adli kontrol altında yaşamak zorunda bırakılıyor.

İktidarın müttefiki **MHP** ve ona bağlı **Ülkü Ocakları** gibi siyasi oluşumlar, araştırmacı gazetecileri düzenli olarak tehdit etmekte ve bu tehditler cezasızlıkla karşılanmakta. Hedefler arasında, Ankara'da Sinan Ateş'in öldürülmesi gibi konuları ısrarla gündeme getiren Halk TV gibi medya kuruluşları da yer aldı.

Gazetecilere yönelik yargı zulmü ve yasal tehditler

Araştırmacı gazeteciler sıklıkla “iftira”, “hakaret”, “dezenformasyon”, “devlet veya kamu kurumlarını aşağılama” ve “terörle mücadelede görev almış kişileri hedef gösterme” gibi suçlamalarla keyfi adli tacize maruz kalıyor. Bu yasal baskılar, siyasi veya adli yolsuzluk, kayırmacılık, şeffaflık eksikliği gibi çok çeşitli konularda haber yapan gazetecilere yönelik çevrimiçi sansürle birleştiriliyor.

Bianet haber portalına göre, Türk Ceza Kanunu’nun “Cumhurbaşkanına hakaret” suçunu düzenleyen 299. maddesi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 10 yıllık Cumhurbaşkanlığı döneminde 250’den fazla gazetecinin yargılanmasının önünü açtı ve bu gazetecilerden en az 77’si (çoğu ertelenmiş) hapis veya para cezasına mahkum edildi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) Ekim 2021 tarihli “Vedat Şorli”¹ kararında Türkiye aleyhine olacak şekilde; Cumhurbaşkanı’na hakaret suçundan verilen mahkumiyet kararının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ifade özgürlüğüyle ilgili 10. maddesi ihlal ettiğine hükmeden kararına rağmen, gazeteciler 299. madde kapsamında keyfi davalarla taciz edilmeye devam ediyor.

Heyet, Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliği ile yaptığı görüşmede, basın özgürlüğü ihlallerine ilişkin bireysel veya pilot kararlar bağlamında alınan olumlu kararları memnuniyetle karşılarken, ancak Mahkemeyi “norm denetimi” açısından eleştirdi. Heyet özellikle Mahkeme’nin Kasım 2023’te “Dezenformasyon Suçu” olarak bilinen 217/A maddesini Anayasa’ya aykırı bulmamasını üzüntüyle karşıladı². Ayrıca Mahkeme’nin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından düzenli olarak eleştirilen “Cumhurbaşkanına Hakaret” ile ilgili 299. Maddeyi kaldırmamasından da üzüntü duydu. Mahkeme, sorunun kanunun lafzında olmadığını, ancak uygulamada sorunlar çıkabileceğini kabul ettiğini açıkladı.

Mahkumiyet Olmaksızın Cezalandırma: Gazetecilere Yönelik Adli Taciz

Hüküm giymeden cezalandırma, Türkiye’de gazetecileri hedef alan yaygın bir adli taciz biçimi olmaya devam ediyor. Yetkililer tarafından terörle ilgili olduğu iddia edilen davalarda veya **yalan haber** iddialarına ilişkin ceza davalarında ya da bazen muhabirlerin yaptıkları işlerde “terörle mücadele etmekle görevli olan personeli hedef göstermek” ile suçlandıkları davalarda sıklıkla kullanılmakta.

Terör suçları temeline dayanan davalarla ilgili, Türkiye makamları gazetecileri genellikle ya hiç kanıt olmadan ya da son derece zayıf kanıtlara dayanarak suçluyor. Gazeteciler genellikle suçlamalardan sadece suçlandıkları zaman haberdar oluyor ve duruşmalar gizli yapılıyor, bu da adil yargılama zeminini daha da zayıflatıyor.

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-13439%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-13439%22]})

² <https://ipi.media/turkey-repeal-the-disinformation-offence-and-overreaching-legal-amendments/>

Dezenformasyon veya “bilerek kamuoyuna yanıltıcı bilgi vermek” ile suçlandıklarında, mahkemeler bu bilgilerin halk arasında nasıl korku veya paniğe neden olduğunu gösteremiyor. “Terörle mücadele etmekle görevli kişileri hedef almak” ile suçlandıklarında, mahkemeler genellikle yetkililerin iddia edilen yanlışlarını ifşa eden haberlerin onları nasıl hedef haline getirdiğini göstermekte başarısız oluyor.

Terörle mücadele polisleri çoğu zaman gazetecileri gecenin bir yarısı evlerinden sanki azılı suçlularmış gibi alıyor; mahkemedeki yargılama süreçlerini beklemeden onları hapsediyor ve nihayet bir mahkeme tarihi belirlenmeden önce savcılar iddianameleri kaleme alırken haftalar ya da aylar boyunca gazeteciler parmaklıklar ardında kalıyor. Bu gazetecilerden bazıları ilk duruşmalarında mahkemeler tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılsa bile bu kesinlikle genelgeçer bir durum değil. Gazetecilerin yargılanmayı beklerken parmaklıklar ardında bir yıla kadar zaman geçirmesi de normalleştirilmeye çalışılıyor.

Gazeteciler [Dicle Müftüoğlu](#) ve [Sedat Yılmaz](#), 2023 yılında yetkililer tarafından somut olmayan delillere dayanan terör ithamlarıyla ayrı ayrı [suçlandı](#) ve [serbest bırakılmadan önce yedi ay parmaklıklar ardında](#) kaldı. Daha sonra her iki gazeteci de delil yetersizliği nedeniyle 2024 yılında [beraat ettii](#). Bu davalar, terörle bağlantıları olduğu yönündeki boş iddialara dayanılarak mahkumiyet kararı olmaksızın cezalandırılmanın somut örneklerini sunan pek çok dava arasında sadece ikisi. Benzer şekilde, 2023 yılında terör şüphesiyle [mahkemeye](#) çıkarılan gazeteci [Sezgin Kartal](#), 2014 yılında çekilen bir fotoğraftaki kişiye benzediği iddiasıyla beş ay hapis yattıktan sonra 2024 yılında [beraat etti](#).

Gazeteci Furkan Karabay bir yıl içinde iki kez benzer bir muameleye maruz kaldı. Karabay, ilk olarak 28 Aralık 2023 tarihinde yargı mensuplarının yargılandığı yolsuzluk ve rüşvet davasıyla ilgili yazdığı yazı nedeniyle “hedef gösterme” ve “hakaret” suçlamasıyla gözaltına alındı; ancak 8 Ocak 2024 tarihinde [tutuksuz](#) yargılanmak üzere [serbest bırakıldı](#). Ardından, 8 Kasım 2024’te muhalif bir belediye başkanının tutuklanmasıyla ilgili bir başka yazısı nedeniyle “kamu görevlisine hakaret”, “hedef gösterme” ve “bilerek yanıltıcı bilgiyi yaymak” suçlamalarıyla [tutuklandı](#). Ve bir kez daha 18 Kasım’da tutuksuz yargılanmak üzere [serbest bırakıldı](#).

Yetkililer, [Kasım 2023](#)’te deneyimli gazeteciler Tolga Şardan ve Cengiz Erdinç’in evlerine baskın düzenleyerek, her iki gazeteciyi de Türkiye yargısındaki yolsuzluklarla ilgili Türk İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından hazırlanan bir rapor hakkında yazdıkları için dezenformasyon yaydıkları şüphesiyle kısa süreliğine tutukladı. Şardan halen bu davada “bilerek yanıltıcı bilgi yaymak” suçlamasıyla yargılanıyor.

Muhabir Fırat Can Arslan, [Temmuz 2023](#)’te X’te yaptığı, gazetecilere yönelik devam eden bir davaya dahil olan ve birbirleriyle evli bir hakim ve savcuyu “hedef gösteren” bir paylaşım nedeniyle tutuklandı. Paylaşım, çiftin başka bir şehre atanmasıyla ilgiliydi ve bilgiler internette kamuya açıldı. Arslan’ın paylaşımını yeniden paylaştıkları için dört gazeteci de gözaltına alındı; gazetecinin kendisi ise ancak Ekim ayı sonunda mahkeme tarafından [beraat ettirildi ve serbest bırakıldı](#). JINNEWS muhabiri Rabia Öner, Eylül 2024’te olası bir uyuşturucu kaçakçılığı ve fuhuş çetesine karışan bazı yetkililerin yolsuzluk yaptığı iddialarını haberleştirdiği için evinin [kapsında polis memurlarını buldu](#).

Sonuç olarak, soruşturmalar nihayetinde düşse veya gazeteciler beraat etse bile, medya mensuplarına uygulanan hapis cezasının veya genel tacizin gerçek bir telafisi olamaz. Hukukun kötüye kullanılması nedeniyle hüküm olmaksızın cezalandırma, Türkiye'deki medya özgürlüğü ihlallerine ilişkin başlıca endişeler arasındadır.

Çevrimiçi sansür

Freedom House'un her yıl yayınladığı [İnternette Özgürlük Raporu](#)'na göre Türkiye'nin internet özgürlükleri konusundaki performansı az da olsa bir düşüş göstermiş gibi görünüyor. Bu değişim, ülkenin altyapıya yaptığı yatırımlar ve raporlama döneminde büyük bir doğal afet yaşanmaması nedeniyle genel puandaki küçük bir değişimle sınırlı görülebilir. Ancak, bilgi alanı ve bilgi sağlayıcıların güvenliği ile ilgili bölümler, kullanıcıların bilgiye erişimi ve bilgi edinme özgürlüğü konusundaki gerilemenin devam ettiğini gösteriyor.

İnternet yayınlarını düzenleyen 2007 tarihli 5651 sayılı kanun, erişim engelleme kararlarının kapsamını genişleterek, içerik kaldırma kararları getirerek, teknoloji şirketlerinin veri yerelleştirme amacıyla veri tabanları oluşturmalarını zorunlu kılarak ve hükümeti eleştiren içeriği kaldırmak ve toplumsal hafızayı dijital alandan silmek için kullanılan "unutulma hakkı" ilkesini getirerek birçok kez değiştirildi. Bu aynı zamanda "hatırlama hakkı" ile de çelişmekte.

[Aralık 2023](#) itibarıyla, İfade Özgürlüğü Derneği verilerine göre, Türkiye'de en az 953 bin 415 web alanı, 260 bin URL ve 67 bin 100 tweet engelli durumda. Heyetin ziyaretinden önceki 12 ay boyunca, binlerce haber içeriği hakkında erişim engelleme kararı verildi, bu içerikler çevrimiçi kaynaklardan kaldırıldı veya yasal süreçlere tabi tutuldu. Mapping Media Freedom veritabanına göre, raporlama döneminde [24 vaka](#) sansür kapsamında listelendi ve bunların 14'ü makaleler ve gazetecilerin sosyal medya hesapları da dahil olmak üzere gazetecilik faaliyetlerini engellemek için kullanıldı.

Araştırmacı gazeteci [Timur Soykan](#)'ın yargıdaki yolsuzlukla ilgili soruşturması sorunun ciddiyetini gösteriyor. 2023 yılının sonlarında, Soykan'ın soruşturmayı yayınlamasından sonraki 24 saat içinde bir erişim engelleme kararı çıkarıldı. Takip eden günlerde aynı hakim tarafından, içeriği yeniden yayınlayan diğer medya kuruluşlarına yönelik on engelleme kararı daha verildi. Toplamda 161 haber mecrasında [741](#) haber engellendi.

Sürgündeki gazeteci [Metin Cihan](#) da, hükümetin iki ülke arasında ticari ilişki bulunmadığına dair defalarca yaptığı açıklamalara rağmen, Türkiye ile İsrail arasındaki ticari bağlantıları haberleştirdiği için internet sansürünün hedefi oldu. Cihan'ın yayınlarını engellemeye yönelik çok sayıda girişime rağmen, medyada geniş yer bulması sansür girişimlerini bertaraf etti. Gizli bir yerde yaşamak zorunda kalan Cihan, düzenli olarak internet sansürünün hedefi olmaya devam etmektedir.

2024 Ağustos ayında Türkiye, Meta'ya ait Instagram'a resmi bir gerekçe göstermeden yasak getirmiş ve bu yasak sekiz gün sonra kaldırılmıştı. Yasağın, Meta'nın Gazze'deki Hamas liderinin ölümünün ardından hükümet yetkilileri tarafından yayınlanan taziye mesajlarına erişimi engellemesine tepki olarak getirildiği bildirilmişti. Sekiz gün boyunca pek çok kullanıcı için erişilemez olan mecra, kamuoyunun yanı sıra Instagram'ı izleyicilerine ulaşmak için kullanan bağımsız medya kuruluşlarını ve gazetecileri de etkiledi.

Heyet ziyareti toplantıları sırasında, Türkiye'de daha özgür ve daha açık bir internet sunmak için, dijital alanda hak ve özgürlüklerin korunmasına odaklanan acil bir reforma ihtiyaç olduğu da belirtildi. Mevcut baskı yolundan uzaklaşarak insan hakları ve ifade özgürlüğüne öncelik veren bir yönetim çerçevesine doğru ilerlemek elzem. Gelecekteki mevzuat dijital hakların korunmasını sağlamalı, dijital okuryazarlığı teşvik etmeli ve tüm yurttaşlara eşit hizmet veren açık bir internet ortamını desteklemeli.

Türkiye modern yönetişimin karmaşıklığı içinde yol alırken, dijital politikaya yaklaşım ülkenin geleceğini şekillendirmede çok önemli olacak. Kullanıcı merkezli bir dijital ortama duyulan ihtiyaç büyük önem taşıyor. Türkiye'nin dijital alanını her yurttaşın yararına olacak şekilde geri kazanması ve internetin özgürlük, çeşitlilik ve sınırsız diyalog için bir araç olmasını sağlaması gerekiyor.

Yayın Düzenleyicisi: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

Heyet, CHP'yi temsilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Üyesi Tuncay Keser ile bir araya gelerek RTÜK'ün yayıncılara ceza verme sicili, Açık Radyo'nun lisansının iptali ve RTÜK'ün siyasi bağımsızlığı konularını görüştü.

RTÜK, 2023 yılında 40 farklı yayın durdurma ve toplam 49 milyon TL'yi aşan 64 para cezası verdi. En ağır cezalar ise Halk TV ve TELE 1'e verildi.

Aralık 2024 sonu itibarıyla RTÜK yıl içinde 82 milyon lira ceza kesti. Bu cezaların 18,5 milyon lirası iktidar yanlısı yayıncılara, 63,5 milyon lirası ise eleştirel yayıncılara yönelikti.

RTÜK'ün en endişe verici kararı, Mayıs ayında geçici olarak yayın durdurma yaptırımına uymayan Açık Radyo'nun karasal lisansının 16 Ekim 2024 tarihinde iptal edilmesi oldu. Açık Radyo, 24 Nisan tarihli yayındaki bir konuğun Ermeni soykırımının anılmasının yasaklanmasına atıfta bulunmasının ardından cezalandırılmıştı. Sonuç olarak RTÜK, "halkı kin ve nefrete tahrik" suçundan para cezası ve beş günlük yayın durdurma cezası verdi. Açık Radyo para cezasını ödedi, ancak yayını durdurmadı. Daha sonra RTÜK, 3 Temmuz'da, RTÜK kararlarına uymadığı gerekçesiyle radyonun lisansını iptal etti. Bu karar, yasal itirazların ardından 11 Ekim'de Açık Radyo'ya yayına son vermesi için resmi tebligat yapılana kadar bekletildi.

Açık Radyo, 1995 yılında kurulmuş, çatışma, iklim değişikliği, kamu sağlığı ve eşitlik gibi önemli toplumsal konularda kamusal tartışmalarla ün kazanmış, kâr amacı gütmeyen bağımsız bir medya kuruluşu. IPI, Türkiye'deki diğer 66 basın ve ifade özgürlüğü, medya ve sivil toplum kuruluşu tarafından desteklenen bir dayanışma bildirisi yayınlamaya kararını Türkiye'deki bağımsız medyaya vurulmuş ağır bir darbe olarak nitelendirerek kınadı.

Ekim ayında Ankara'da bir terör saldırısı düzenlendi ve RTÜK bu olayın haberleştirilmesini yasakladı. Öğle saatlerinde İçişleri Bakanı olayla ilgili bir açıklama yaptı ve yayıncılar yasağın devam etmesine rağmen bu açıklamayı yayınladı. Daha sonra 13 yayıncı kuruluş ceza aldı.

Tuncay Keser, yasağa rağmen neredeyse tüm yayıncıların terör olaylarını haberleştirdiğini, ancak sadece bir kısmının cezalandırıldığını belirtti. Cezalar RTÜK başkanı tarafından hazırlanmakta ve kurul tarafından çok az tartışmayla onaylanmakta.

Üst Kurul, her partinin parlamentodaki temsil oranına göre Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen dokuz üyeden oluşuyor. Halihazırda AKP'den beş, CHP'den iki, MHP ve DEM'den (eski adıyla YSP) birer üye altı yıllık dönemler için görev yapıyor. Son seçimler Ekim 2023'te yapıldı. Bu da iktidardaki ittifaka, kurul bünyesinde altıya karşı üç çoğunluk sağlıyor.

Kanun, RTÜK'e yayın standartlarını ihlal eden yayıncıları cezalandırma yetkisi veriyor. Buna "milli değerler ve genel ahlak" ihlalleri de dahil. Bu tür terimler tanımsız bırakılmış ve RTÜK'ün iktidarın siyasi muhaliflerini hedef almasına olanak sağlamakta.

Heyet misyon ziyaretinde şu sonuçlara vardı:

- » RTÜK, bağımsız yayıncıları düzenli cezalarla hedef almaya devam ediyor.
- » Açık Radyo'nun kapatılması, medya çoğulculuğunu sınırlayarak ülkenin bağımsız radyo ortamına derinden zarar verdi ve bu durum açık bir medya özgürlüğü ihlali.
- » RTÜK'ün çalışmalarını düzenleyen yayın yönetmeliği, RTÜK'ün meşru gazetecilik yapan ve önemli kamusal tartışmaları teşvik eden medyaya karşı can sıkıcı cezalar vermesine imkân tanıyacak şekilde çok geniş bir kapsamda kaleme alınmış.
- » Bu güç, iktidardaki ittifakın yönetim kurulundaki hakimiyeti sayesinde daha da kötüye kullanılıyor ve hükümeti eleştiren medyayı hedef almak için yetkilerini kullanmasına olanak sağlıyor.

Özet ve Sonuçlar

Türkiye’de medya özgürlüğü sürekli baskı altında kalmaya devam ediyor. Anayasa Mahkemesi geçtiğimiz yıl bazı önemli kararlar vermiş olsa da, genel durum ciddiyetini koruyor. Gazetecilere yönelik devam eden adli taciz, tüm gazetecilik faaliyetleri üzerinde ağır bir caydırıcı etki yaratarak hız kesmeden sürüyor. Polis ya da nadiren sorumlu tutulan üçüncü şahıslar tarafından gazetecilere yönelik şiddet olaylarının ve tehditlerinin sayısı kabul edilemez derecede yüksek. Düzenleyici kurumlar tarafından engellenen olağanüstü düzeydeki çevrimiçi içerik, hükümetin yolsuzluklarını ve yetkilerini kötüye kullandığını ifşa edenleri susturan bir dijital baskı unsuru oluşturuyor. Bu arada yayın düzenleyicisi RTÜK, hükümeti eleştirenlere karşı sansür yetkilerini kullanmaya, büyük para cezaları vermeye, programları askıya almaya ve lisans iptali tehdidinde bulunmaya devam ediyor. Dahası, Kasım ayından bu yana mecliste bekletilen “etki ajanlığı” yasa tasarısının geri dönmesi ve mevcut şekliyle geçmesi halinde, gazeteciler ve diğer birçok insan hakları savunucusu, Türkiye’den olmayan kuruluşlarla herhangi bir ilişkisi olması halinde casus olarak etiketlenme ve casusluk yasası kapsamında yargılanma riskiyle karşı karşıya kalacak.

Heyet olarak görüştüğümüz veya reddedilmiş olsa da görüşme talebi ilettiğimiz kurumlardan şunları talep ediyoruz:

- » “Etki ajanlığı” yasa tasarısının derhal ve kalıcı olarak geri çekilmesi,
- » Yayın düzenleyicisi RTÜK’ün hükümet sansürcüsü rolünü sona erdirmesi, siyasi bağımsızlığını güvence altına alması ve bağımsız gazeteciliğin koruyucusu olarak hareket etmek üzere köklü ve kapsamlı bir reforma tabi tutulması,
- » Gazetecilere yönelik adli tacizin sona erdirilmesi,
- » “Cumhurbaşkanına Hakaret” başlıklı 299. madde ile “Dezenformasyon Suçu” başlıklı 217/A maddesinin Anayasa ile bağdaşmadığı gerekçesiyle ceza kanunundan çıkarılması.

